

Ана Н. Кузмановић Јовановић*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

УДК
811.134.2(091)
ДОИ
<https://doi.org/10.18485/analiff.2017.29.1.3>

ЈЕЗИЧКЕ И НАУЧНЕ ИДЕОЛОГИЈЕ У МОДЕРНОЈ ХИСПАНСКОЈ ФИЛОЛОГИЈИ: О ПРВИМ ТЕКСТОВИМА НА ШПАНСКОМ ЈЕЗИКУ

Овај рад има за циљ да покаже како су језичке и научне (професионалне) идеологије утицале на концепт порекла шпанског језика, на примеру раних средњовековних текстова (гласа) уврштених у корпус тзв. првих текстова на шпанском језику (*Glosas Emilianenses* и *Glosas Silenses*). Језичке и научне идеологије, као средства креирања симболичких модела стварности, неодвојиве су од других доминантних идеологија у друштву. Усађене у целокупну модерну визију о улози Кастиље у националној и језичкој историји Шпаније, биле су пресудан фактор у обликовању самих основа модерне хиспанске филологије. Хиспански филолози модернизма тумаче историју шпанског језика у складу са својом идеолошком агендом *fin de siècle*, која је нераскидивно повезана са улогом и функцијом кастиљанског језика. Како је у модернистичким схватањима језик, уз нацију и државу, важна компонента националног идентитета, разумљива су настојања тадашње филологије да прошири домете кастиљанског језика и на оне домене (територијалне и језичке) у којима у средњовековном периоду није могло бити речи. Таква идеологија довела је хиспанске филологе до проблематичног закључка да су први записи на шпанском језику глосе из манастира Сан Миљан де ла Когоља (*Glosas Emilianenses*) и манастира Силос (*Glosas Silenses*), иако поменути текстови не садрже кастиљанске особине нити су са територије означене колевком кастиљанског језика. Ти закључци постали су опште место хиспанске филологије и тек недавно постале предмет критичког разматрања. У овом раду критички анализирам поменути постулат хиспанске дијахроничке лингвистике у прилог савременој, постмодерној тези да не постоји неутрално знање, већ је наука под снажним утицајем доминантних друштвених идеологија.

Кључне речи: историја шпанског језика, језичке идеологије, научни дискурс, први текстови на шпанском језику, Менендес Пидал.

---

* akuzmanovic@fil.bg.ac.rs, ana.kuzmanovic@gmail.com

Увод

Овај рад има за циљ да покаже како је идеологија модернизма¹, доминантна у шпанском друштву с краја 19. и почетка 20. века, чији је знаменити представник у филологији Рамон Менендес Пидал (Ramón Menéndez Pidal), утицала на сам концепт шпанског језика и његову историју. Као пример биће анализирани ставови поменутог филолога и његових следбеника према одређеним средњовековним текстовима укљученим у корпус најстаријих писаних споменика на шпанском језику, упркос очигледним недоследностима и анахронизмима у приступу овом проблему. Идеје Менендес Пидала о пореклу и историји шпанског језика, које је усвојило и даље кроз читав 20. век развијало неколико генерација хиспаниста а Франков десничарски режим користио у промоцији националистичких језичких политика (Кузмановић Јовановић, 2014), јасно указују на сложену спрегу између идеологије и науке. Управо је циљ овога рада да укаже на то како су доминантне друштвене вредности шпанског модернизма обиковале језичку и професионалну идеологију неколико генерација хиспанских филолога и утицале на формирање и ширење њихових ставова о најстаријим текстовима на шпанском језику.

Језичке и професионалне идеологије и продукција знања

Знање, као ни наука, никада није неутрално (Apple, 2004). Оно рефлектује доминантне вредности у друштву, те стога његова конструкција може бити коришћена и за преиспитивање, али и мењање тих вредности. Те доминантне вредности, или „интегрисани скуп веровања о друштвеном и политичком окружењу“² (Connolly 2008: 2), јесу друштвене идеологије. Идеологије одређују могуће интерпретације чињеница и догађаја (Freedon 2003: 3). Оне не представљају објективну, спољашњу реалност већ, у већини случајева, модел наметнут од стране доминантних друштвених структура. Упркос наводној објективности и неутралности науке, која је ватрено брањена још од доба Просветитељства, наука је такође једна од културних творевина, те као таква под снажним утицајем доминантних друштвених идеја и вредности, тј, идеологија.

---

1 Ову идеологију је у Шпанији промовисала чувена група мислилаца и књижевника позната као *Генерација 98* (*Generación del 98*).

2 (...) an ideology is an integrated set of beliefs about the social and the political environment.

Идеологија може утицати на науку на два различита начина: 1. кроз идеолошки притисак на научну заједницу и 2. кроз идеолошку интерференцију са самом научном праксом (Walker 2003: 1). Другим речима, идеологија одређује шта ће бити предмет истраживања, како ће истраживање бити обављено а може утицати чак и на саме резултате истраживања. Доминантне вредности у једном друштву репродукују се и кроз научне радове. Ово је видљиво у случају Менендеса Пидала и неколико генерација његових следбеника, чија се научна агенда подудара са доминантном идеологијом шпанских елита на прелазу два века.

Менендес Пидал, као интелектуалац формиран на идеологији *Генерације 98*, размишља у националним категоријама, јер је задатак те генерације био препород шпанске нације (Кузмановић Јовановић, 2014). У том специфичном друштвеном контексту, он развија и посебну професионалну идеологију. Професионалне, то јест научне идеологије, наиме, представљају „покушаје интелектуалаца да успоставе однос према друштву кроз креирање симболичних модела стварности и редукованих апстракција које одражавају њихове индивидуалне и групне интересе“ (Kinloch & Mohan, 2000: 1). Међутим, такве апстракције често онемогућавају увид у ограниченост сопствених погледа и резултата. Истовремено, често покушавају да прикажу своје ограничене и парцијалне ставове и перспективу као универзалне и једино исправне (Kinloch & Mohan, 2000: 2)³. Овај феномен је нарочито уочљив у шпанској традиционалној дијакхронијској лингвистици, чији је родоначелник Менендес Пидал.

Наиме, Менендес Пидал пројектује модернистичке категорије и доминантне вредности на Средњи век (Spitzer 1948 према Garatea Grau 2005: 56), јер је његова главна намера као проучаваоца националног језика и историје била та да понуди интегралну визију Средњег века, периода у којем настаје „шпанска“ нација. Та интегрална визија од суштинског је значаја за јачање националног јединства у једном веома осетљивом периоду, у којем се Шпанија суочила са једном од најјачих друштвено-политичких криза у својој историји. Јасно је, дакле, да је његова пројекција модернистичких вредности на средњовековни период идеолошки пројекат. Као такав, он представља очигле-

---

3 Како наводе Кинлох и Моан (Kinloch&Mohan: 2000: 2), апсолутна објективност је практично немогућа, али јасна свест о контекстуалним ограничењима појединачних резултата истраживања од виталног је значаја за већ утицај друштвених наука на друштвене процесе и промене.

дан анахронизам који је у хиспанској филологији опстајао деценијама захваљујући специфичној друштвено-политичкој констелацији снага.

Наиме, током владавине десничарског режима Франсиска Франка [Francisco Franco] (од 1939. до 1975.), овај идеолошки конструкт коришћен је као потврда доминације и наводне супериорности кастиљанског над осталим варијететима и језицима вишејезичне и мултиетничке Шпаније; тада је језик искоришћен као један од главних елемената националног идентитета и потврда националног јединства. Језик, наиме, јасно одражава структуре моћи у једном друштву (Pelinka, 2007: 129). Он је индикатор друштвених и политичких збивања и моћна идеолошка снага, али и средство одржавања или промене различитих политика унутар одређеног друштва (Wodak, 2007: 2), Управо је језичка идеологија, као одраз ставова о језику и његовог друштвеног статуса и вредновања у оквиру језичке/ друштвене заједнице (Spolsky, 2004: 14)⁴, још један користан концепт и алатка за разумевање односа пидалијанске школе дијакхронијске хиспанистике према пореклу и развоју шпанског, јер указује на то како и сам језик може постати оруђе промоције политичке агенде. О озбиљним последицама спреге и међузависности владајућих елита и науке (тј. процеса продукције знања), јасно говори и чињеница да су бројни лингвисти, нарочито дијалектолози, чији су радови одступали од званичне, „пидалијанске“ школе дијакхронијске лингвистике, у време франкизма били маргинализовани и ућуткивани (García Marcos, 2000: 167-169). Језичке идеологије, дакле, могу бити оруђе у рукама режима, као што је био случај у време владавине франкизма у Шпанији, но истовремено могу имати и еманципаторску улогу у друштву (Pelinka, 2007: 129)

Као што ћемо видети, питање најстаријих текстова на шпанском језику представља јасан и важан пример како су управо језичке и професионалне (научне) идеологије утицала на обликовање ставова неколико генерација филолога и колико је тешко те уврежене, мада доказано погрешне ставове, искоренити из науке.

4 Према Камерон (Cameron, 2003: 447-448), језичке идеологије су „системске, когнитивне (и често имплицитне) структуре које омогућавају говорницима да разумеју, примене и/ или промене конвенције у оквиру својих друштвених/ језичких заједница“ [Language ideologies are systemic, cognitive (and very often implicit) structures which allow their speakers to understand, apply and/or change language conventions of their social/speech communities].

**Корен проблема: термини *шпански*
и/ или *кастиљански* језик**

Најважнији елемент језичке идеологије код Менендес Пидала и његових следбеника јесте, без сумње, некритичко коришћење термина *шпански* (*español*), нарочито када је питању *шпански језик*. Непрецизна употреба овог термина лежи у самом корену проблематичног проглашавања одређених текстовима најстаријим записима на овом језику.

Из историјске перспективе, постоји низ терминолошких проблема у вези са самим концептом *шпанског* језика. Наиме, *шпански* се данас користи као синоним за *кастиљански*, будући да је у питању ибероромански варијетет потекао у Старој Кастиљи (данашња провинција Бургос). Придев *шпански* избегавају они који не желе да повежу име језика са Шпанијом (на пример диљем Латинске Америке, због колонијалне конотације), док *кастиљански* понекад подразумева стандардни шпански језик, насупрот осталим језичким варијететима Шпаније. Међутим, ова два термина се ипак најчешће користе као синоними. Свакако, о *шпанском језику* се може говорити тек након настанка саме Шпаније (уједињењем круне Кастиље и Арагона 1479. и падом Гранаде 1492.), те се стога у периоду који му претходи исти варијетет означава термином *кастиљански*. Узгред, термин *шпански*, тј. *español*, јавља се у Средњем веку, али као ознака за хришћане са Иберијског полуострва (тј. некадашње римске провинције Хиспаније), не као ознака за језик (Pountain, 2001: 19). Тек од 16. века термин *español* (*шпански*) почиње да се користи као ознака за доминантан језик у новонасталој, уједињеној краљевини Шпанији (Penny, 1993: 26).

Питање самог порекла, или „почетка“ шпанског или кастиљанског језика, проблематично је и полемично, као и у историји већине језика. Немогуће је дати коначне одговоре а предложени датуми и временске одреднице неминовно су произвољни. Наиме, постоји континуум између (говорног) латинског и романских језика. Тек када су сами говорници постали свесни разлике између језика којим говоре и латинског, можемо говорити о правим почецима нових, неолатинских, романских језика. На Иберијском полуострву (и другде), ти нови језички варијетети, мада другачији од латинског, међусобно дуго нису били довољно издиференцирани, те међу њиховим говорницима није постојала свест о томе да говоре различитим језицима. Дакле, може

се рећи да кастиљански настаје онда када су артикулисани напори да се тај варијетет кодификује на начин који је различити и од латинског, и од других, сродних романских варијетета (Pountain, 2001: 5).

Међутим, оваква визија језика и језичког развоја, новијег је датума. Наиме, доминантна струја у дијахронијским истраживањима шпанског језика током читавог 20. века снажно је обележена модернистичком визијом језика као средства за стварање модерних и рационалних субјеката. Таква перцепција била је веома утицајна у вишејезичној и мултиетничкој земљи, каква је Шпанија. Иако њено порекло сеже у 15. век и дело Антонија де Небрихе (Antonio de Nebrija), писца прве граматике кастиљанског језика, тек је у 20. веку кастиљански језик подигнут на ниво симбола националног јединства. Тај симбол је најбоље артикулисан у делима Менендеса Пидала, захваљујући којем је концепт кастиљанског као „револуционарног дијалекта“, рођеног у удаљеном ћошку Иберијског полуострва, но који се захваљујући улози Кастиље у Реконкисти проширио изван граница своје родне провинције и наметнуо се као национални језик Шпаније, постао један од основних аксиома шпанске дијахронијске лингвистике 20. века. Када је кастиљански издигнут на ниво националног језика, његова историја постављена је на нове темеље а географски и историјски домени овог варијетета проширени су у служби доминантне идеологије. Питање најстаријих текстова на шпанском језику добро илуструје овај проблем.

Најстарији текстови на шпанском /кастиљанском језику

Неки веома стари текстови пронађени на Иберијском полуострву потврђују континуум између говорног, народног, или вулгарног латинског и романских варијетета. Такав је, на пример, један запис из визиготског периода (највероватније из 7. века), на основу чијих фонетских и морфолошких карактеристика је тешко рећи да ли представља фазу у развоју кастиљанског (Pountain, 2001: 13-14), али јасно указују на значајна одступања од писаног, класичног латинског језика.

Традиционално, за прве записе на *шпанском* језику слове два кратка текста на маргинама дужег, латинског текста, познате као *лосе*. Пронађене су у манастирима Сан Миљан и Силос, у областима које се не подударају са оним што је сам Менедес Пидал означио као *колевку шпанског језика*.

Шта су уопште глосе? Наиме, обичај „глосирања“ латинских докумената био је уобичајен у средњем веку у читавој Европи. Глосе, тј. краћи записи на маргинама латинских текстова, имале су различиту сврху: тумачење, појашњење, коментарисање оригиналног текста, па чак и подучавање латинског (Bustos Tovar, 2004: 291). У раном средњем веку, глосе нису биле на народним, романским језицима, већ на „разумљивијим“ облицима латинског. Када је, почев од 8. века, култура на писаном латинском језику почела све више да се удаљава од новонастале романске, језик у глосама се мења – почињу да се јављају романски елементи у латинским глосарима (Bustos Tovar, 2004: 291).

Менендес Пидал је у свом чувеном и веома утицајном делу *Порекло шпанског језика* (1926)⁵, означио глосе пронађене у библиотеци манастира Сан Миљан де ла Когоља (San Millán de la Cogolla) за прве записе на једном романском језику који сматра претечом шпанског. У питању се чувене *Glosas Emilianenses*. Датирао их је на другу половину 10. века, тачније, на 977. годину (Menéndez Pidal, 1926 према Wright, 1989: 294), мада су касније анализе оповргле ово датирање и сместиле их у каснији период, тј. средину 11. века (Wright, 1989: 295-6).

Менендес Пидал и његови следбеници сматрају ове романске записе првим текстом „шпанског“ језика. Међутим, постоји неслагање око самог језика којим су ове глосе писане. Неки аутори сматрају да је у питању наварски варијетет (Bustos Tovar, 2004: 304), други истичу да доминирају арагонске карактеристике (Wolf, 1996 према Bustos Tovar, 2004: 304), док неки тврде да је у питању рани риохански дијалекат, касније у потпуности кастељанизован (García Turza, 1994 према Bustos Tovar, 2004: 304). Утицајни хиспаниста Рафаел Лапеса (Lapesa, 1981: 162-164), припадник пидалијанске школе, језик ових глоса назива просто „романским“ (romance), но помиње их у контексту првих записа на *шпанском* језику⁶. У сваком случају,

-
- 5 Упркос несумњивом значају овог дела (које је један други велики хиспаниста, Дијего Каталан, прогласио ‘ремек-делом по преимућству‘ (Catalán, 1974 према Torreblanca, 1989: 396), Торребланка истиче да је Менендес Пидалова хронологија фонетских промена проблематична, јер не користи искључиво оригинална документа, као и да подаци које је прикупио и на којима заснива своје закључке нису тако обимни и свеобухватни како се обично верује (Torreblanca, 1989: 396),
- 6 Занимљиво је и да Лапеса у својој *Историји шпанског језика* (Lapesa, 1981) све иберороманске језике на територији данашње Шпаније третира као дијалекте шпанског језика.

у време њиховог настанка, дијалектаске и језичке границе на Ибе-ријском полуострву нису нису биле прецизне⁷.

Данас ипак преовладава мишљење да су њихове фонетске и морфолошке карактеристике наваро-арагонске (Alatorre, 2002; Bustos Tovar, 2004; Pountain, 2001), што одговара и географском месту њиховог настанка; у питању је место Когоља (Cogolla) у провинцији Риоха (La Rioja), области која је захваљујући свом стратешком положају између планинске Наваре, плодне долине Ебра, Кастиље и Арагона, била током читавог Средњег века место контакта између различитих народа и култура. Припадала је наизменично краљевствима Леон и Навара све до средине 12. века, када је припојена Кастиљи, а до 8. века, када је ослобођена маварске власти, у њој је уз језичко-културне утицаје поменутих краљевстава, изражен био и мосарапски елемент. Сам манастир Сан Миљан био је важан културни центар све до почетка 11. века, када је уништен у нападима муслиманског владара Кордопског калифата, Алманзора [Almanzor]; касније је обновљен, но никада није повратио првобитни сјај (Bustos Tovar, 2004: 292).

У време настанка глоси, како је већ речено, термин *шпански* не постоји као ознака за језик. Међутим, у истом периоду ни сам термин *касџиљански* није био релевантан, будући да је диференцијација овог варијетета везана за успон краљевине Кастиље у 12. и 13. веку (Pountain, 2001: 19)⁸. Ипак, будући да је управо кастиљански од

7 Међутим, постоје други текстови, старији од Глоса, из манастира Санта Марија де Валпвеста (Santa María de Valpuesta) у срцу првобитне Кастиље, у провинцији Бургос, чије језичке карактеристике указују на то да је у питању несумњиво ранокастиљански запис. У питању су тзв. *cartularios*, тј. манастирске књиге датиране на сам почетак 9. века, чију је аутентичност тек недавно (2010. године) коначно прогласила Шпанска краљевска академија. Менендес Пидал и његови следбеници знали су за њих, али нису могли тачно да их датирају нити да потврде њихову аутентичност. Ове текстове је приредио Институт за језик Кастиље и Леона (Instituto de la Lengua de Castilla y León), (вид. Bartol Hernández et al. 2010).

8 У најранијем периоду, тј. у 9. веку, када се први пут региструје име *Касџиља*, овај назив је означавао малу област источно од краљевства Астуријас, која ће касније укључити град Бургос (884. године), а у 10. веку се проширити до реке Дуеро и планине Сјера Гуадарама. Након освајања краљевства Толеда, крајем 11. века, новоосвојене територије, јужно од планине Гуадарама, почеле су да се називају Новом Кастиљом, док су територије северно од Гуадара-

свих иберороманских варијетета постао национални језик краљевине Шпаније, јасно је да се ове глосе, које нису на кастиљанском, тешко могу сматрати првим записима на шпанском језику.

Ситуација са глосама из манастира Силос (*Glosas Silenses*) је истоветна. Ове глосе су нешто млађе – датиране су на крај 11. века. Манастир у којем су настале налазио се на територији коју су хришћани недуго пре тога повратили од Мавара и културно је зависио од манастира Сан Миљан. Стога је језик глоса из Силоса исти као и онај из манастира Сан Миљан, то јест, архаични наваро-арагонски варијетет (Alatorre, 2002: 131).

У време настанка глоса, кастиљански је тек почео да се шири, те стога, како наводи Алаторе (Alatorre, 2002: 133), није ни могло да се записује оно што се још увек није наметнуло као народни језик већине иберијског становништва. Штавише, карактеристичне особине кастиљанског почеле су да се испољавају тек читав век касније (Alatorre, 2002: 133). Кастиљански је у време настанка глоса био само један од бројних дијалеката хиспанског народног романског језика којим се говорило на хришћанском северу Иберијског полуострва. Када се Кастиља наметнула за предводницу поновног освајања територија од муслиманских освајача (тзв. *Reconquista*), и њен варијетет је почео да се шири по полуострву. Залагањем краља Алфонса X Ученог и његове преводилачке школе у Толеду (13. век), кастиљански постаје кодификован, стандардизован, погодан за употребу у свим доменима језичке употребе – но то се догодило тек неколико векова након настанка глоса. Због низа историјских и друштвених околности (в. Кузмановић Јовановић, 2014), управо је кастиљански постао национални језик краљевине Шпаније, док су његови савременици, остали варијетети са севера полуострва (укључујући и наваро-арагонски, језик глоса), данас само његови „сиромашни рођаци“ (Alatorre, 2002: 133). Па ипак, иако тврдња да су глосе најстарији текстови на шпанском језику више није одржива (Pountain, 2001: 19), постала је, пре свега због ауторитета Менендеса Пидала, опште место хиспанске лингвистике те се и даље може наћи у бројним уџбеницима из историје шпанског језика.

ме почеле да се називају Старом Кастиљом. Каснија освајања муслиманских територија нису довела до промена назива; иако се кастиљански проширио до крајњег југа, та територија је наставила да носи име Ал-Андалус, тј. Андалузија (Penny, 1993: 26-27).

Закључак

Језичке и научне идеологије Менендес Пидала и читаве генерације модернистичких хиспаниста с почетка 20. века, снажно су обележене идеолошким пројектом утврђивања националног јединства Шпаније у време друштвено-политичке кризе на прелазу два века. У том идеолошком пројекту, кастиљански језик има централну улогу, као један од три елемента тзв. „светог тројства“ модерног националног идентитета који чине нација, држава и језик (Бугарски, 2005). Када је кастиљански уздигнут на ниво националног језика и проглашен за „најреволуционарнији“ ибероромански језик, „супериорнији“ од свих својих суседа (за детаљну расправу в. Кузмановић Јовановић, 2014), његова историја постаје део сложеног идеолошког конструкта, а његови територијални и историјски домени се значајно проширују. У том контексту, јасно је да манипулисање терминима *ишпански* и *кастиљански* у делима Менендеса Пидала и његових следбеника, није пуки одраз недостатка научне ригорозности, већ да те недоследности и анахронизми рефлектују језичке идеологије и одређену политичку (макар и имплицитну) агенду.

Питање најстаријих текстова на шпанском језику јасно илуструје поменути спрегу између језичких и научних идеологија с једне, и политичке агенде с друге стране. Иако настале ван територије коју је сам Менендес Пидал означио као колевку шпанског (кастиљанског) језика, и написане на наваро-арагонском варијетету у периоду када ибероромански језици нису били издиференцирани нити кодификовани, глосе из манастира Сан Миљан и Силос дуго су словиле за најстарије записе на шпанском језику. Најпре је њихов *ишпански* карактер обзнанио Менендес Пидал у својој утицајној књизи *Порекло ишпанског језика* из 1926. а такав став је убрзо постао опште место шпанске дијахронијске лингвистике. Дакле, кастиљански јесте национални језик Шпаније и синоним за шпански језик, али ако постоје записи на другом иберороманском варијетету из периода који претходи диференцијацији и кодификацији кастиљанског, онда они бивају искоришћени као још једна потврда националног, панхиспанског карактера кастиљанског језика. Не само да су не-кастиљанске глосе из манастира Сан Миљан и Силос уврштене у корпус „шпанских“ средњовековних текстова, већ у пидалијанској лингвистици сви ибероромански варијетети, као средњовековни, тако и модерни, имају статус дијалекта шпанског језика.

Питање најстаријих текстова шпанског језика, дакле, потврђује тезу да наука, као културна творевина, не постоји у друштвеном ва-

кууму, те је стога, као и други облици културе, подложна утицајима доминантних идеологија у друштву. Иако је те утицаје тешко пренебегнути, неопходно је непрестано их критички преиспитивати

Литература

- Alatorre, A. (2002). *Los 1001 años de la lengua española*. Ciudad de México: Fondo de cultura económica
- Apple, M. W. (2004). *Ideology and Curriculum*, London/ New Yoirk: Routledge.
- Bartol Hernández et al. (2010). *Los Cartularios de Valpuesta. Estudios*, Burgos: Luso Española de Ediciones.
- Бугарски, Р. (2005). Језик и култура. Београд: XX век.
- Bustos Tovar, J.J. (2004). Las Glosas Emilianenses y Silenses. In Cano, R. *Historia de la lengua española* (291-308). Barcelona: Ariel.
- Cameron, D. (2003). Gender and language ideologies. In Holmes, J. & Meyerhoff, M. (eds). *The Handbook of Language and Gender* (447-467). Oxford: Blackwell.
- Connolly, W. E. (2008). *Political Science and Ideology*, New Jersey: Aldine Transaction.
- Freeden, M. (2003). *Ideology. A very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Garatea Grau, C. (2005). *El problema del cambio lingüístico en Ramón Menéndez Pidal*, Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- García Marcos, F. J. (2000). Ganivet y la ideología lingüística del 98. In González Alcantud, J. A. & Robles Egea, A. (eds.), *Intelectuales y ciencias sociales en la crisis de fin de siglo* (151-174). Granada: Anthropos.
- Kinloch, G. & Mohan, R. P. (2000). *Ideology and the Social Sciences*. London: Greenwood Press.
- Кузмановић Јовановић, А. (2014). Хиспанска филологија и национализам: утицај идеолошког дискурса *Fin de Siècle* и *Генерација 98* на концепцију порекла и историје шпанског језика код Менендес Пидала, *Филолошки њреџег*, *XLI*, 2, 19-39.
- Lapesa, R. (1981). *Historia de la lengua española*. Madrid: Espasa Calpe.
- Menéndez Pidal, R. (1968; 1ª edición 1926). *Orígenes del español. Estado lingüístico de la Península Ibérica hasta el siglo XI*, Madrid: Espasa Calpe.
- Pelinka, A. 2007, Language as a Political Category, *Journal of Language and Politics*, 6:1, 129-143.
- Penny, R. (1993). *Gramática Histórica del español*. Barcelona: Ariel.
- Pountain, C. J. (2001). *A history of the Spanish language through texts*, London: Routledge.
- Spolsky, B. (2004). *Language Policy*, Cambridge: Cambridge University Press.

- Torreblanca, M. (1989). Dos observaciones sobre 'Orígenes del español'. *Romance Philology*, 42: 4, 396-403.
- Walker, M. (2003). *Science and Ideology*, London: Routledge.
- Wodak, R. (2007). Language and Ideology/ Language in Ideology, *Journal of Language and Politics*, 6:1, 1-5.
- Wright, R. (1989). *Latín tardío y romance temprano*. Madrid: Espasa Calpe

Ana Kuzmanović Jovanović

Resumen

INFLUENCIAS IDEOLÓGICAS EN LA FILOLOGÍA HISPÁNICA MODERNA: LOS PRIMEROS TEXTOS EN ESPAÑOL

El objetivo de este texto es demostrar la influencia de las ideologías lingüísticas y científicas (o profesinales) en el concepto del origen de la lengua española, con el ejemplo de dos cortos textos medievales considerados tradicionalmente los primeros textos en español (*Glosas Emilianenses* y *Glosas Silenses*). Las ideologías lingüísticas y científicas, como medios de creación de unos modelos simbólicos de realidad, están inseparables de otras ideologías dominantes en la sociedad. Esas ideologías, incorporadas en la visión integral del papel de Castilla en la historia nacional y lingüística de España, han sido el factor decisivo en la modelación de los fundamentos de la filología hispánica moderna. Los filólogos hispánicos del Modernismo (entre los cuales destaca R. Menéndez Pidal) interpretan la historia de la lengua española en consonancia con su agenda ideológica del *fin de siècle*, donde Castilla y el castellano son el elemento central. Dado que para el Modernismo la lengua es, junto con el estado y la nación, el elemento más importante de la identidad nacional, es comprensible que la filología modernista intentara ampliar el alcance del castellano a los dominios territoriales y lingüísticos que no le pertenecían ni le hubieran podido pertenecer en la Edad Media. Esas posturas ideológicas han llevado a los filólogos hispánicos a las conclusiones problemáticas de proclamar las glosas de los monasterios San Millán y Silos los primeros textos en español, aunque esos textos no contienen elementos típicamente castellanos ni son del territorio considerado como cuna del castellano. Esas conclusiones han llegado a ser tópicos de la filología hispánica y solo recientemente han sido reconsideradas críticamente. En este trabajo se analizan críticamente los dichos postulados de la lingüística diacrónica hispánica desde la perspectiva contemporánea, postmoderna, según la cual no existe el conocimiento neutral, sino que la ciencia está bajo una influencia fuerte de las ideologías dominantes en la sociedad.

Palabras clave: Lingüística diacrónica española, ideologías lingüísticas, discurso científico, los primeros textos en español, Menéndez Pidal